

AVRUPA BİRLİĞİ İLE MÜZAKERE SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE HAYVANCILIK SEKTÖRÜNÜN KORUYUCU HEKİMLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

The Analysis of Livestock Sector in Terms of Biosecurity in Turkey in Negotiation with European Union

Yrd. Doç Dr. Durhasan MUNDAN
Harran Üniversitesi, Veteriner Fakültesi,
durhasanmundan@harran.edu.tr

Yrd. Doç Dr. Hasan MEMİŐ
Harran Üniversitesi, İİBF, hasmemis@hotmail.com

ÖZET

Türkiye'nin öncelikli hedeflerinden biri Avrupa Birliği'ne üye olmaktır. Őu anda Avrupa Birliği ile müzakere süreci devam etmektedir. "Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı" başlığın görüşülmeye başlanması, uyum sürecinde tarım ve hayvancılık sektöründeki problemleri gündeme getirmiŐtir. ÇalıŐmada Türkiye'de hayvancılık sektörü koruyucu hekimlik açısından ele alınmış ve Avrupa Birliği ile karşılaştırılmış, konu ile ilgili problemler ortaya konmuş ve bunların çözümüne ilişkin önerilerde bulunulmuŐtur.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, Hayvancılık Sektörü, Koruyucu Hekimlik.*

ABSTRACT

One of the priority aims of Turkey is to take place in the countries which are the members of European Union. Today it is continuing accession negotiations between Turkey and European Union. It has started a debate in connection with thirteenth title. Thereby it has been come up the problems of agriculture and livestock sector in this process. The aim of this study is to analyse the effects of biosecurity on the livestock sector, to compare with Turkey and European Union about this subject, to display problems encountered biosecurity in Turkey and to make some suggestions about these problems.

Keywords: *European Union, Livestock Sector, Biosecurity.*

1. GİRİŐ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dış politikada Batı'ya yönelen ve Batıda kurulan hemen hemen tüm örgütler içinde yer alan Türkiye, dış ticaret hacminin büyük bir bölümünü gerçekleştirdiği Avrupa Birliği'ne (AB) de ye olmak istemiştir. AB ile Türkiye arasında 1964'te yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile başlayan ilişkiler, Aralık 2004 Brüksel Zirvesi'nde "3 Ekim 2005 tarihinde AB ile müzakerelerin başlatılması" kararı ile günümüze kadar gelmiştir.

AB ile yürütülecek müzakereler 35 başlıktan oluşmaktadır. Tarım ve hayvancılık sektörü, Türkiye'nin uyum sürecinde en kapsamlı, en karmaşık ve en önemli alanlar olarak dikkati çekmekte, dolayısıyla Türkiye'yi en çok zorlayacak konuların başında gelmektedir. 30 Haziran 2010 tarihinde müzakereye açılan "Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı" tarım ve hayvancılıkla ilgili başlıklardan biridir.

Tarımla ilgili başlıkların müzakeresinde, hayvancılık sektörü açısından koruyucu hekimlik (biyogüvenlik) konusu son derece önemlidir. Bu konuda AB standartlarında uygulamaların bulunması, tarımla ilgili başlıkların müzakeresinde AB ile uyumun daha kısa sürede ve daha kolay bir şekilde gerçekleşmesine katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, AB ile müzakere sürecinde, Türkiye'de hayvancılık sektörünü biyogüvenlik açısından ele alıp AB ile karşılaştırmak, varsa eksiklikleri belirlemek ve bu eksikliklerle ilgili bazı önerilerde bulunmaktır.

2. TÜRKİYE-AB İLİŐKİLERİ

AB, Altılar olarak bilinen (Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg) lkeler tarafından 25 Mart 1957'de imzalanıp, 1 Ocak 1958'de yürürlüğe giren Roma Anlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) olarak kurulmuştur.

Kurulduğundan günümüze kadar altı genişleme süreci geçiren AB, bugün 27 üyeli ve 457 milyondan fazla insanı barındıran büyük bir birlik haline gelmiştir. Tablo 1'de genişleme süreçleri, bu süreçlerde ye olan ülkeler ve bunların AB'ye katılım tarihleri verilmiştir (<http://www.mess.org.tr/ab/absol/ABadayuye.pdf>).

Tablo 1: AB'nin Genişleme Süreci

Genişleme	ye Olan lkeler	Tarih
1. Genişleme	İngiltere, İrlanda, Danimarka	1 Ocak 1973
2. Genişleme	Yunanistan	1 Ocak 1981
3. Genişleme	Portekiz, İspanya	1 Ocak 1986
4. Genişleme	İsveç, Finlandiya, Avusturya	1 Ocak 1995
5. Genişleme	ek Cumhuriyeti, Estonya, Kıbrıs Rum Kesimi, Letonya, Litvanya, Malta, Macaristan, Polonya, Slovakya, Slovenya	1 Mayıs 2004
6. Genişleme	Bulgaristan, Romanya	1 Ocak 2007

Kaynak: <http://www.mess.org.tr/ab/absol/ABadayuye.pdf>, Erişim Tarihi: 11.04.2011.

AET'yi kuran altı lke, Türkiye'nin sıkı ekonomik ve siyasi ilişkiler içinde bulunduğu ülkelerdir. Roma anlaşmasının yürürlüğe girdiği 1958 yıllarında Türkiye, yaklaşık olarak ihracatının %40'ını ve ithalatının %30'unu bu altı ülke ile gerçekleştirmiştir. Diğer taraftan dış politikada Batı'ya yönelen Türkiye, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan hemen hemen tüm örgütler içinde yer almıştır. Bu bağlamda Temmuz 1959'da ortaklık anlaşması imzalamak amacıyla AET'ye başvurulmuş, dört yıl süren görüşmelerin ardından 12 Eylül 1963'te Ankara Anlaşması imzalanmış ve bu anlaşma 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir. Ankara Anlaşması, Türkiye ile AET arasında aşamalı olarak önce sanayi malları alanında gümrük birliğinin gerçekleştirilmesini, daha sonra da tam yeliği öngörmektedir. Bu aşamalar; hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönemdir. 1970'te Katma Protokol'n imzalanması ile hazırlık dönemi bitmiş geçiş dönemi başlamış, 1996'da gümrük birliğinin oluşturulması ile de son döneme girilmiştir (Seyidoğlu, 2009: 262-265).

AB ile Türkiye arasında 1964'te yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile başlayan ilişkiler, inişli çıkışlı bir grafik izleyerek günümüze kadar gelmiştir. Elli yıla yaklaşan bu uzun dönemde, Türkiye açısından önem arz eden Aralık 1999 Helsinki Zirvesi, Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi, Aralık 2004 Brüksel Zirvesi gibi zirveler gerçekleşmiş, Brüksel Zirvesi'nde varılan mutabakat ile de 3 Ekim 2005 tarihinde AB ile müzakerelerin başlatılması kararlaştırılmıştır.

Bilindiği gibi AB ile yürütülecek müzakereler 35 başlıktan oluşmaktadır. řu ana kadar 13 başlık müzakereye açılmış, bunlardan sadece biri (Bilim ve Araştırma) geçici olarak kapatılabilmemiştir. Bu müzakere başlıkları içerisinde "tarım ve kırsal kalkınma", "gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı" ile "balıkçılık" tarım sktrn doğrudan ilgilendiren konular olarak öne çıkmaktadır. 30 Haziran 2010 tarihinde "Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı" müzakereye açılmıştır. Bu başlığın gereğinin yerine getirilmesi durumunda Türkiye'de başta insan sağlığı olmak üzere hayvan ve bitki sağlığı açısından AB standartlarında bir gelişme kaydedilebilecektir.

Hayvancılık sktrnde biyogüvenlik son derece önemlidir. Türkiye'de bu konu ile ilgili kuralların uygulanması, hayvancılık sktrnde AB ile uyumun daha kısa sürede ve daha kolay bir şekilde gerçekleşmesini sağlayacaktır.

3. HAYVANCILIK SEKTÖRÜNDE BİYOGÜVENLİK

Biyogüvenlik, hastalık etkenlerinin canlıların yaşam alanlarına girişini ve yayılmasını engellemeye yönelik önlemlerin tamamı olup, hayvan refahı ile ilgili bir konudur (Berg, 2006:2) ve "iftlikten sofraya" kadar hayvancılık sktrnn tüm aşamalarını kapsamaktadır.

Biyogüvenlik uygulamaları, sr sağlığı ve verimliliğinin sigortasıdır. Hayvancılık sktrnde verimli ve karlı bir üretimin sürdürülebilmesi ancak sağlıklı hayvanlar ile mümkündür. Bu nedenle hastalıkların çıkışını ve yayılışını minimize etmek için koruyucu önlemlerin alınması gerekmektedir. Hayvanın hastalanması durumunda hastalığın teşhisi ve tedavisi çok masraflı ve gıda güvenliği açısından sakıncalı bir yoldur. Bu amaçla modern yetiştiricilikte

biyogüvenlik kuralları geliştirilmiştir. Bu kuralların uygulanması ile üretimde, verimlilikte ve karlılıkta artış, hayvan refahında gelişme, kaynakların daha etkin kullanımı ve tüketiciye sağlıklı ürün arz edilmesi gibi faydalar sağlanacaktır (Erganiş, 2009; Sungur ve öven, 2009).

Biyogüvenlik, dünyada her geçen gün giderek önem kazanmaktadır. Bu konuya artan ilgi bir takım yasal düzenlemeleri de beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda AB ülkelerinde kanatlı hayvanların, buzağı ve domuzların yetiştirilmesi, barındırılması, nakliyesi ve kesimi ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmaktadır. Bu yasal düzenlemeler, hayvanlarda refah düzeyinin ve hastalıklara karşı direncin artırılmasına katkı sağlayacaktır (Aslım ve Yaşar, 2010: 1).

Biyogüvenlikte HACCP Sistemi

HACCP (Hazard Analysis of Critical Control Points), tehlike analizi ve kritik kontrol noktaları demektir. Sağlıklı gıda üretimi için gerekli olan hijyen şartlarının belirlenmesi, güvenilir ürünlerin tüketiciye sunulması amacıyla, düzgün işleyen bir sistemin oluşturulması ve korunması temeline dayalı bir gıda güvenliği kavramıdır. HACCP'ye göre, hayvancılık sektöründe biyogüvenlik kurallarına uyulmak zorundadır. 14 Haziran 1993 tarihli 93/43/EEC gıda maddelerinin hijyeni direktifi ile bütün gıda üretimlerinde HACCP uygulamaları zorunlu hale getirilmiştir (<http://www.avrupapatent.com/marka.php?tescili=haccpgidaguenligikaliteyonetimsistemi>; Eseceli vd., 2004: 310).

HACCP, ilk olarak 1960'larda ABD'de Phillipsbury firması tarafından ABD ordusu ve NASA için "sıfır hatalı" üretim amacı ile geliştirilmiştir. Daha sonra 1970'lerden itibaren FDA (Food and Drug Administration-ABD Gıda ve İlaç Dairesi) tarafından resmi denetimlerde referans olarak kullanılmaya başlanmıştır (Tolga, 2008: 26; <http://tr.wikipedia.org/wiki/HACCP>).

HACCP sistemi, 7 prensibe göre oluşturulmuştur (Topal, 2001: 172, <http://www.avrupapatent.com/marka.php?tescili=haccpgidaguenligikaliteyonetimsistemi>):

- Tehlike analizinin yapılması,
- Kritik kontrol noktalarının belirlenmesi,
- Kritik limitlerin oluşturulması,
- Kritik kontrol noktalarının izlenmesi için sistemin kurulması,
- Kontrol altında olmayan noktaların izlenmesi, varsa düzeltici faaliyetlerin oluşturulması,
- Sistemin etkili bir şekilde işleminin denetlenmesi için kontrol prosedürlerinin oluşturulması,
- Bu prensiplerin uygulanması için prosedür ve kayıtları kapsayan dökümantasyon sisteminin oluşturulması.

HACCP Sisteminin Faydaları (Topal, 2001: 172, http://www.kalite-ofisi.com/index.php?option=com_content&view=article&id=68&Itemid=74):

- Klasik kontrol yerine “koruyucu yaklaşım” prensibinin uygulanmasını sağlar, klasik kontrol yöntemlerinden hem daha hızlı, hem daha güvenilirdir,
- İşletmeler kritik kontrol noktalarını ve kritik limitleri belirler ve bunları kaydeder,
- Tüketici sağlığını riske sokabilecek kritik noktaları kontrol altına alarak, ürün kalitesini yükseltir,
- Mevcut hayvanların kayıt altına alınmasını, sürekli kontrolünü ve iyileştirilmesini, personelin gıda güvenliği konusunda eğitilmesini ve bilinçlendirilmesini sağlar,
- Yeni pazar ve müşteri beklentilerini artırır,
- Etkin bir oto-kontrol sisteminin uygulanmasını sağlar, bu sayede işletme personeli ile ilgili bilgilere kolaylıkla ulaşılır,
- Ürünün standart kalitede üretilmesine bağlı olarak satışların ve dolayısıyla karlılığın artmasını sağlar. Ayrıca ürünlerin ihraç edilmesinde kolaylık sağlar,
- İşletme personelinde gıda güvenliği bilincinin oluşmasını sağlar.

Hayvancılık Sektöründe Biyogüvenlik Kuralları

Biyogüvenlik kuralları 5 madde halinde sıralanabilir (Aksoy,1991:121–136; Aksoy, 2011; Erganiş, 2009):

- Hayvanlar için sağlıklı yaşam koşullarının sağlanması,
- Hastalık etkenlerinin yok edilmesi ve uzak tutulması,
- Hijyen,
- Bağışıklık sisteminin güçlendirilmesi,
- Bilgili, tecrübeli, kaliteli ve güvenilir personelin sağlanmasıdır.

4. AB’DE BİYOGÜVENLİK UYGULAMALARI

Ekim 1997’de imzalanıp, Mayıs 1999’da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması, hayvanları ilk kez “duygulu varlıklar” olarak kabul eden ve hayvan refahına ilişkin yasal düzenlemelerin yer aldığı bir protokolü içermesi bakımından son derece önemlidir. AB, “gıda güvenliği, veterinerlik, hayvan sağlığı ile hayvan refahı” konularında oldukça geniş bir mevzuata sahiptir (http://www.ist-vho.org.tr/kurultay/ab_uyum.htm).

AB’de “iftlikten sofraya” yaklaşımı ile son tüketiciye ulaşana kadar ürünün tüm aşamaları yakından takip edilebilmektedir. Buna göre, işletmeden kesimhaneye kadar olan süreç üretim, taşıma, satış gibi aşamaları “takip sistemi” sayesinde gözetim altında tutulabilmektedir. Böylece AB’de “iftlikten sofraya” kadar gıda güvenliği sağlanmakta, halk sağlığı güvence altına alınmakta ve kontrollü ticaret yapılabilmektedir (http://plan9.dpt.gov.tr/oik23_gida_guvenligi/gidaguv.pdf).

AB’de son yıllarda biyogüvenliğin hayvancılık sektörü açısından önemi artmış, özellikle gıda güvenliği açısından da HACCP, öncelikli konular arasına girmiştir. Tüm işletmelerde HACCP uygulama yükümlülüğüne özel önem verilmektedir. Ayrıca denetim sisteminin geliştirilmesi ve özellikle denetçilerin

biyogüvenlik kuralları ile ilgili tam bilgi sahibi olmaları istenmektedir (OIE Report, 2002: 157).

Avrupa Parlamentosu 2007–2013 yılları için yeni bir “Hayvan Sağlığı Stratejisi” tebliği yayınlamış, bu stratejide “Tedbir Tedaviden Daha İyidir” prensibini dikkate almıştır. 2004’te Komisyon tarafından başlatılan değerlendirmeye dayanan bu strateji, AB’deki tüm hayvanların sağlığını kapsamaktadır (Tolga, 2008: 17).

AB’de tüm çiftlik hayvanları ve yumurtacı tavuklarla ilgili altışar, buzağırlarla ilgili dört, domuzlarla ilgili beş; nakille ilgili 14, kesim veya ölüm anı ile ilgili olarak da beş adet mevzuat düzenlemesi belirlenmiştir. AB’de 98/58/EC sayılı yasal düzenlemeyle çiftlik hayvanlarında refahın sağlanabilmesi için yapılması gerekenler aşağıdadır (Anonim, 1999; Aslım ve Yaşar, 2010):

- Çiftlik hayvanlarına yeterli bilgi ve beceriye sahip personelce bakılmalıdır.
- Hayvanlara uygun bir alan sağlanmalıdır.
- Barınaklarda hava sirkülasyonu, sıcaklık, nem, toz miktarı ve gaz konsantrasyonu hayvanlara zarar vermeyecek sınırlarda tutulabilmelidir.
- Hayvanlara barınaklarında fizyolojik ihtiyaçları doğrultusunda yeterli doğal ışık sağlanmalı, aksi halde yapay ışık temin edilmelidir.
- Barınaklarda, hayvanlara temas edecek olan yapı materyalinin onlara zarar vermeyecek özellikte, dezenfekte edilebilir ve temizlenebilir olması gerekir.
- Barınaklarda mekanik veya elektronik ekipman, günde en az bir kez kontrol edilmelidir.
- Hayvanları yaşlarına ve türlerine uygun rasyon ile beslemek zorunludur.

AB’de 98/58/EC sayılı bu yasal düzenleme, türe özel olmayan genel bir düzenlemedir. Tür bazında ise yumurtacı tavukların korunmasına yönelik 99/74/EEC sayılı direktif, domuzların korunmasına yönelik 91/630/EEC sayılı direktif, buzağırların korunmasına yönelik 91/629/EC sayılı direktif vb. düzenlemeler bulunmaktadır
(http://www.abgs.gov.tr/files/Tar%C4%B1m%20ve%20Bal%C4%B1k%C3%A7%C4%B1k%C4%B1k%20Ba%C5%9Fkanlı%C4%B1%C4%9F%C4%B1/hayvan_hakları_hayvanların_korunması_ve_refahi.pdf).

AB’de bahsedilen bu mevzuatlarla üye ülkelerin hayvansal üretimde, hayvan refahının dikkate alındığı yetiştirme sistemlerinin kurulması istenmiş ve minimum standartlar belirlenmiştir. AB ülkelerinden bazıları bu standartları içermekle beraber, iç hukuklarında hayvansal üretim standartlarını belirleyen özel yasal düzenlemelere de yer verilmiştir.

Hayvanların nakli ile ilgili uygulamalar:

AB’de hayvanların nakille ilgili işlemler sırasında korunması, 22 Aralık 2004 tarihli ve 2005/1/EC sayılı konsey kararı ile düzenlenmiştir. İlgili düzenlemeyle 5 Ocak 2007’den itibaren 8 saat ve üzeri nakillerde kullanılacak araçların klimalı olması, suluk sisteminin bulunması gerekmektedir (Anonim,

1998). Beklenen gebelik süresinin %90'ını tamamlamış ya da 1 hafta öncesinde doğum yapmış hayvanların nakli yasaklanmıştır. 8 saat ve üzeri hayvan naklinde kullanılan araçlar uydu izleme sistemine sahip olacak, nakiller bir merkezden izlenecektir. Nakil vasıtalarının dizaynı ve hijyenine düzenleme getirilmiş, yükleme ve boşaltma sırasında hayvanların kesinlikle acı çekmemesi istenmiştir. Bir haftalık kuzular, 10 günden küçük buzağılar, 3 haftadan küçük domuz yavrularının 100 km'nin altındaki mesafelerde nakline izin verilmiştir (Anonim, 2004; Antalya, 2007: 80).

Hayvanların bayıltılması ve kesilmesi ile ilgili uygulamalar:

93/119/EC sayılı 22 Aralık 1993 tarihli konsey kararıyla; eti, derisi, kürkü vb. amaçlarla beslenen hayvan türlerinin naklieleri, barınmaları, hareketsiz kılınmaları, sersemletilmeleri, kesilmeleri ve öldürülmeleri hakkında düzenleme yapılmıştır. Söz konusu düzenlemeyle, mezbahaya getirilen hayvanların araçlardan ürkütülmeden, heyecandırılmadan ve incitilmeden indirilmeleri istenmiştir. Hayvanların boşaltılacağı zeminlerin kaygan olmaması ve mümkünse yan korkulukların bulunması uygun bulunmuştur. Mezbahalarda hayvanlar hemen kesilmeyecekse su içmeleri sağlanmalı ve 12 saat içinde kesilmeyecek hayvanlar uygun aralıklarla beslenmelidir. Mezbahada 12 saat ve üzeri barındırılacak hayvanlar, bekleme odalarına alınmalı ve kolaylıkla yatıp kalkacakları şekilde bağlanmalıdır. Bayıltma ve kesim öncesinde hayvanlar herhangi bir ağrıya, heyecana, yaralanmaya ve çarpmaya maruz kalmadan uygun yöntemlerle zapt-ı rapta alınmalıdırlar. Bu amaçla elektrikli bayıltma aletleri kesinlikle kullanılmamalıdır. Hayvanlar (kümes hayvanları ve tavşanlar hariç) kesilmeden önce asılmamalıdır (Antalyalı, 2007: 100).

5. TÜRKİYE'DE BİYOGÜVENLİK UYGULAMALARI

Türkiye'de 5977 sayılı Biyogüvenlik Kanunu, 18 Mart 2010 tarihinde kabul edilerek 26 Mart 2010 tarihli resmi gazetede yayımlanmıştır. Bu Kanunun amacı; bilimsel ve teknolojik gelişmeler çerçevesinde, modern biyoteknoloji kullanılarak elde edilen genetik yapısı değiştirilmiş organizmalar ve ürünlerinden kaynaklanabilecek riskleri engellemek, insan, hayvan ve bitki sağlığı ile çevrenin ve biyolojik çeşitliliğin korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla biyogüvenlik sisteminin kurulması ve uygulanması, bu faaliyetlerin denetlenmesi, düzenlenmesi ve izlenmesi ile ilgili usul ve esasları belirlemektir (<http://www.resmi-gazete.org/tarih/20110126-9.htm>).

Türkiye'de hayvan refahı kavramı ilk kez 1 Temmuz 2004 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğü giren 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ile ulusal mevzuata girmiştir. Ayrıca 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu ve Yönetmeliği, Kanatlı Hayvan Eti ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin alışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik ile Kırmızı Et ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin alışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelikte hayvan refahına ilişkin bazı düzenlemelere yer verilmiştir. Hayvanları Koruma Kanunu'nun 10. maddesinde; "Çiftlik hayvanlarının bakımı, beslenmesi, nakliyesi ve kesimi esnasında hayvanların refah ve güvenliğinin

sağlanması hususundaki dzenlemeler Tarım ve Kyışleri Bakanlığı'na çıkarılacak yönetmelikle belirlenir" hükmi yer almaktadır. Tarım ve Kyışleri Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 2010 yılında yürürlüğe giren 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'nun ikinci kısım nc bölümü 9. maddede hayvan refahına atıf yapılmıştır (Aslım ve Yaşar, 2010).

Türkiye'de hayvan refahı ile ilgili olarak hayvanların kimlik sisteminin oluşturulması, en iyi mesafe alınan konulardandır. Hayvanların kimliklendirilmesi (tanımlanması), tescili ve sığır türü hayvanların hareketlerinin kaydı konusunda bir yönetmelik mevcuttur (http://www.kkgm.gov.tr/yonetmelik/sigir_tanimlama.html). Bu sistemin, işletmelerin kaydı, hayvanların ve hareketlerinin kaydedilmesi konularında iyileştirilmesi ve sürekliliğinin sağlanması, diğer türleri de kapsayacak biçimde genişletilmesi gerekmektedir. Hayvan hastalıklarının kontrol altına alınması bakımından, Türkiye'nin hem sığır, hem de koyun ve keçi türü hayvanlar için tam anlamıyla işlevsel bir tanımlama ve kayıt sistemine sahip olmasının hayati önemi bulunmaktadır.

Türkiye'nin biyogüvenlik ile ilgili temel sorunları vardır (Başkaya, vd., 2009: 181). Büyükbaş hayvanlarda hala kpeleme ve kimliklendirme sistemi sağlıklı bir Şekilde tamamlanmış değildir. Türkiye'de başlıca sığır kimliklendirilmesinde bilgisayarlı veritabanı oluşturulmasına rağmen, kayıtlar dzenli olarak yapılmamaktadır. Bu konuda özellikle hayvan sahiplerinin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan; kkbaş hayvanların kimliklendirilmesi ve tanımlanmasına ilişkin AB mevzuatına uyum çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca bu konuda entegre bir veritabanı oluşturulması hedeflenmektedir (http://diabk.tarim.gov.tr/tez_ozlem.pdf).

Hayvancılık işletmelerinde, kesimhane ve imalathanelerde, çiftlikten sofraya kadar bütün aşamalarda yeterli sayıda ve yetkili veteriner hekimlerin görev almaları AB'nin olmazsa olmaz Őartlarındandır. Eti tavuk yetiştiriciliği ile ilgili en önemli yasal dzenleme birim alandaki hayvan yoğunluğu ile ilgilidir. AB kafeslerle ilgili olarak yeni dzenlemeler de getirmektedir. 1 Ocak 2003'e kadar hali hazırda kafeste barındırılan tavuklar için tavuk başına en az 450 cm zemin alanı sağlanması gerektiği belirtilmiştir. 1 Ocak 2012'ye kadar apartman veya kaliforniya gibi geleneksel tip kafesler yasaklanacaktır. Bu yeni dzenlemeler ile tavuklara doğal davranış özelliklerini mümkün olduğunca karşılayabilme imkanı tanıyan ve aynı zamanda verimliliklerini de koruyabilen, tavukların daha iyi Őartlarda yetiştirildikleri, geleneksel tarzda, geniş alanlı, tnekli, folluklu ve eşinme alanlı sistemler geliştirilmiştir. Bu sistemlerden ilki tavukların daha rahat bir ortama sahip olmaları için bir takım zenginleştirilmiş kafeslerin geliştirilmesidir. AB uyum sürecinde yumurtacı tavuklarla ilgili dzenlemeyle, tavuk başına 550 cm²'nin ayrıldığı zenginleştirilmemiş kafeslerin 2003 yılından sonra yapılması yasaklanırken, 2012 yılından sonra ise tamamen kaldırılmaları hükme bağlanmıştır. Zenginleştirilmiş kafes sistemlerinde ise tavuk başına 750 cm² alan ve en az 15 cm tnek, folluk, suluk ve yemliklerin

bulunması istenmiştir. Dokuz tavuğa 1m² alanın ayrıldığı ve diğer teknik özellikleri kapsayan alternatif sistemler için belirlenen hükümler ise, 1 Ocak 2007 itibariyle geçerlidir (Antalyalı, 2007: 44).

AB müzakere süreciyle birlikte, biyogüvenlik çerçevesinde bazı yasal düzenlemeler yapılırken, bazıları ise takvime bağlanmıştır. 1. Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe giren Hayvanları Koruma Kanunuyla hayvanlara eziyet yasaklanırken, hayvanların türlerine özgü yaşam şartlarına sahip olmaları hükme bağlanmıştır. İlgili yasayla, kesim işleminin ise ehliyetli kişilerce, en az acı ile geerleşmesi istenmiştir (Anonim, 2005).

Türkiye’de hayvancılık sektöründe biyogüvenlik uygulamaları genelde gönüllülük esasına dayanmaktadır. AB yeliğinin geerleşmesi durumunda bu düzenlemeleri uygulamak zorunluluk haline gelecektir. Komisyon’un 6 Kasım 2007 tarihli ilerleme raporunda Türkiye’nin hayvan refahına ilişkin konularda bir ilerleme kaydedemediği vurgulanmıştır (Anonim, 2007).

Türkiye’de hayvan refahına yönelik, hayvan nakli konusunda AB standartlarını içeren bir yasal düzenleme yapılmamıştır. Ancak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğünün 2006/11 sayılı genelgesi hayvan nakil araçları, hayvanların yüklenmesi ve boşaltılmasıyla ilgili bir içerik taşımaktadır. Türkiye’de biyogvenlikle ilgili var olan bu yasal boşlukların, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan “veteriner hizmetleri kanun tasarısı” ile önemli ölçüde aşılması hedeflenmektedir. (Aslım ve Yaşar, 2010). Bu yasal düzenlemelerin, AB’ye uyum sürecinde hayvancılık sektörünü, “iftlikten sofraya” yaklaşımını dikkate alarak, son tketicieye ulaşana kadar ürünün tüm aşamalarını yakından takip edilebilen uygulamaları içerecek şekilde yapılması, sürecin daha hızlı ve daha kolay geerleşmesine katkı sağlayacaktır.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

AB ile müzakere sürecinde Türkiye’nin en çok zorlanacağı alanların başında tarım ve hayvancılıkla ilgili konular gelmektedir. Hayvancılık sektöründe biyogüvenlik ilgili AB standartlarında uygulamaların bulunması, tarım ve hayvancılık konusunda AB’ye uyumun daha kısa sürede ve daha kolay bir şekilde geerleşmesine katkıda bulunacaktır. Hayvancılık sektöründe Biyogüvenlik açısından AB ile Türkiye arasında mevzuat yapısı ve uygulama bakımından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye’nin, hayvanların yetiştirilmesi, taşınması, kesilmesi gibi hayvan refahını ilgilendiren konularda AB standartlarının çok gerisinde olduğu, bu konuda bazı çalışmaların yapıldığı, fakat bu çalışmaların son derece yetersiz olduğu görülmektedir. Türkiye’de henüz bilimsel ve yasal anlamda yeni önemi anlaşılmaya başlanan çiftlik hayvanları refahı konusunda bazı kanun ve yönetmeliklerde konuya ilişkin çeşitli hükümler mevcut olsa da, AB tarafından hazırlanan “Türkiye İlerleme Raporlarında” herhangi bir ilerleme kaydedilmediği tespit edilmiştir. Tarım ve hayvancılık sektöründe AB’ye uyumun daha kolay bir şekilde geerleşebilmesi için bu çalışmalara hız verilmelidir. Bu bağlamda aşağıdaki öneriler getirilebilir.

- Müzakereler sürecinde tarım ve hayvancılık sektöründe AB'ye uyumun önemi, bu dönemde yapılacak düzenlemeler, bu sürece uyum sağlayamayanların karşılaşacakları problemler hakkında çiftçiler bilgilendirilmelidir.
- Devletin hayvansal üretimle uğraşanları biyogüvenlik konusunda bilinçlendirmek amacıyla veteriner hekimler görevlendirmesi, bu hekimlerin (gerektiğinde) iftilerin ayağına kadar gidip konunun önemi ve biyogüvenlik programları hakkında onları bilgilendirmesi gerekmektedir.
- Biyogvenlikle ilgili mevzuatın uygulanması sağlanmalı, aykırı hareket edenlerle ilgili yaptırımlar tavizsiz bir Şekilde uygulanmalıdır.
- Hijyen, sağlık ve hayvan refahı gibi konularda AB standartlarında üretimi amaçlayan projeler teşvik edilmelidir.
- Her retim yapana değil, AB standartlarını yakalama amacına yönelik üretim yapanlar devlet tarafından öncelikli olarak desteklenmelidir.

5. KAYNAKÇA

Aksoy, F.T (1991). Tavuk Yetiştiriciliği, 1. Baskı, Őahin Matbaası, Ankara.

Aksoy, F.T. (2011). Sürü Sağlığı ve Biyogüvenlik, <http://www.ciftlikdergisi.com.tr/suru-sagligi-ve-biyoguvencilik.html>, Erişim Tarihi: 13 Nisan 2011.

Anonim, (1998). Hayvanların Karayolu ile Sekiz Saatten Fazla Taşınmaları Durumunda ilave Hayvan Koruma Standartları ile İlgili 411/ 98/ EC Sayılı Konsey Tüzüğü.

Anonim, (1999). Yetiştirme Amacıyla Barındırılan Hayvanların Korunmasına İlişkin 98/58/EC Sayılı Konsey Direktifi.

Anonim, (2004). Hayvanların Nakil ve Nakil İle İlgili İşlem Sırasında Korunmasına İlişkin 2005/1/ EC Sayılı Konsey Direktifi.

Anonim. (2005). Avrupa Komisyonu Türkiye İlerleme Raporu, SEC (2005) 1426, (COM(2005) 561 nihai, Brüksel.

Anonim, (2007). Avrupa Komisyonu Türkiye İlerleme Raporu, SEC (2007) 1436, (COM(2007) 663 nihai, Brüksel.

Antalyalı, A. (2007). Avrupa Birliği ve Türkiye'de Hayvan Refahı Uygulamaları, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon daire Başkanlığı, AB Uzmanlık tezi, Ankara. <http://diabk.tarim.gov.tr/AhmetAntalyal%C4%B1.pdf>, Erişim Tarihi: 3 Mart 2011.

Aslım, G. ve Yaşar, A. (2010). Avrupa Birliği ve Türkiye'de iftlik Hayvanları Gnenci (Refahı) Yasal Durumunun Genel Değerlendirmesi, Türk Veteriner Hekimleri Birliği Dergisi, cilt: 10, Sayı: 3-4.

http://www.turkvvet.biz/yazi/hr_AB_TR_ciftlik_hayvan_refah_yasal_durum.htm, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2011.

Başkaya, R. Keskin, Y. Karagöz, A. Koç, Hİ. (2009). Biyogüvenlik, TAF Preventive Medicine Bulletin, 8 (2): 177-186.

Berg, L. (2006). Biosecurity Benefits Animal Welfare, The Swedish Animal Welfare Agency, was the keynote speaker at the February 27, Alberta Chicken Producers Conference.

Erganiş, O. (2009). Sürü Sağlığında Biyogüvenlik Prensipleri ve Güvenli Et ve Süt Üretimi İçin Üretim Yönetimi, <http://atavet.com.tr/bilgibankasi.php?makale=17>, Erişim Tarihi: 27 Nisan 2011.

Eseceli, H. Değirmencioğlu, N. enet, O. Elmaz, Ö. (2004). Haccp Prensiplerini Kanatlı Hayvan iftliklerine Taşımak. SDÜ Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü, 4. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi, Sözlü Bildiri Kitabı, Sayfa: 309-317, 1-4 Eylül 2004, Isparta. http://www.turkvvet.biz/yazi/hs_HACCP_prensiplerini-kanatli_cift_tasimak.pdf.

http://diabk.tarim.gov.tr/tez_ozlem.pdf, Erişim Tarihi: 7 şubat 2011.

http://plan9.dpt.gov.tr/oik23_gidaguvenciligi/gidaguv.pdf, Erişim Tarihi: 10 Mart 2011.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/HACCP>, Erişim Tarihi: 15 Nisan 2011.

http://www.abgs.gov.tr/files/Tar%C4%B1m%20ve%20Ba%C4%B1k%C3%A7%C4%B1l%C4%B1k%20Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1/hayvan_haklari_hayvanlarin_korunmasi_ve_refahi.pdf, Erişim Tarihi: 27 Nisan 2011.

<http://www.avrupapatent.com/marka.php?tescili=haccpgidaguvencilikaliteyonetimsistemi> Erişim Tarihi: 27 Nisan 2011.

http://www.ist-vho.org.tr/kurultay/ab_uyum.htm, Erişim Tarihi: 12 Haziran 2006.

http://www.kalite-ofisi.com/index.php?option=com_content&view=article&id=68&Itemid=74, Erişim Tarihi: 15 Nisan 2011.

http://www.kkgm.gov.tr/yonetmelik/sigir_tanimlama.html, Erişim Tarihi: 11 şubat 2011.

<http://www.mess.org.tr/ab/absol/ABadayuye.pdf>, Erişim Tarihi: 11 Nisan 2011.

<http://www.resmi-gazete.org/tarih/20110126-9.htm>, Erişim Tarihi: 15 Nisan 2011.

OIE REPORT (2002). International Aquatic Animal Health Code, 5th Ed. OIE, Paris.

Seyidoğlu, H. (2009). Uluslararası İktisat, 17. Baskı, Güzem Can Yayınları, İstanbul.

Sungur, H. öven, F. (2009). Kanatlı İşletmelerinde Biyogüvenlik ve Hastalıklardan Korunma, Yumurta Üreticileri Merkez Birliği, http://www.yum-bir.org/templates/resimler/File/dokumanlar/Biyogüvenlik_Kıtap.pdf, Erişim Tarihi: 1 Mart 2011.

Tolga, B. (2008). Avrupa Birliği'nde Hayvan Hastalıkları Kontrolünde İzlenebilirliğin Veteriner Halk Sağlığı Açısından Önemi ve Türkiye'deki Durum, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB uzmanlık tezi, Ankara.

Topal, ř.R. (2001). Gıda Endüstrisinde Risk Yönetimi Sistemi, HACCP ve Uygulamaları, Ta Ofset Matbaacılık, İstanbul.